

Asia: VN/9765/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelimitystä annettujen direktiivien täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnonantajan yleiset huomiot esityksestä

Invalidiliitto katsoo, että yleisesti esitys edistäisi yhdenvertaisuutta ja sen toimeenpanoa käytännössä. Esitysluonnoksessa todetaan, että siinä toimeenpannaan EU:n sääntelyn edellyttämiä välttämättömiä mutta myös muita muutoksia. Siten Invalidiliitto myös esittää kaksi konkreettista lakimuutosta yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaan.

Huomiot oikeudenkäyntiin liittyvistä ehdotuksista: a) hyvityskanteen määräajan keskeytyminen valtuutetun johtaman sovintomenettelyn ajaksi sekä yhdenvertaisuuslain mukaisissa asioissa lautakunnan ratkaisun lainvoimaiseksi tulon asti ja b) tasa-arvovaltuutetun oikeus tulla kuulluksi tuomioistuimessa tasa-arvolain soveltamista koskevissa asioissa

Invalidiliiton mielestä ehdotus a) edistää yleisellä tasolla syrjinnän kohteeksi joutuneiden oikeussuojaa.

Invalidiliitto huomauttaa kuitenkin, että hyvityskannetta koskevan sääntelyn kehittäminen ei juuri koske vammaisia henkilöitä, koska vammaiset ihmiset ovat suurelta osin työelämän ulkopuolella ja korkea kuluriski muodostaa käytännössä esteen vammaiselle henkilölle nostaa hyvityskannetta toimijaa vastaan yleisessä tuomioistuimessa. Yleisissä tuomioistuimissa on jono käsittelyä odottavia siviilikanteita ja yhdenvertaisuuslain mukaiset syrjintätapaukset pitäisi hoitaa niiden ulkopuolella yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa, jolla on toimivalta antaa muuten sitovia syrjintäkieltopäätöksiä. Hyvitystä koskevaa muutosesitystä avataan tarkemmin kohdassa muut huomiot.

Invalidiliitto katsoo, että ehdotus b) edistää tasa-arvon toteutumista käytännön tasolla ja myös yksittäistapauksissa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelinten riippumattomuus ja siihen liittyvät muutosehdotukset: lautakunnan henkilöstön nimittämistoimivalta ja valtuutettujen sidonnaisuusilmoitukset

Invalidiliitto katsoo, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelinten riippumattomuus lautakunnan henkilöstön nimittämistoimivallan lisäämisellä ja valtuutettujen sidonnaisuusilmoitusten antamisella edistetään lautakunnan itsenäistä ja riippumatonta asemaa sekä valtuutettujen osalta järjestelmän avoimuutta ja läpinäkyvyyttä.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja tasa-arvovaltuutetun työn järjestämiseen liittyvät asiat: toimivallan delegointimahdollisuus, toimiston sisäinen organisointi, kertomusten sisältö, syrjintää epäilevälle annettavat tiedot

Invalidiliitto kannattaa ehdotuksia ja erityisesti lakiin perustuva velvollisuus antaa syrjintää epäilevälle tietoja oikeussuojan käytöstä, edistää hänen oikeussuojaansa, vaikka ilman kirjoitetun lain tukea tämä jo toteutuu varsin hyvin käytännössä.

Huomiot yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelimestä annettujen direktiivien sellaisista säännöksistä, joiden ei esitysluonnoksessa ole katsottu edellyttävän lainsäädäntömuutoksia

-

Huomiot ehdotusten vaikutuksista

Invalidiliitto katsoo, että ehdotusten vaikutukset jäävät suppeiksi syrjintään puuttumisen kokonaiskuvassa, jossa tarvitaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallan lisäämistä siten, että hyvityspäätös muutetaan velvoittavaksi ja työelämän syrjintäkysymyksiin lautakunta saa mandaatin.

Muut huomiot

Esteettömyyden laiminlyönti kirjattava yhdenvertaisuuslakiin ja rikoslakiin

Oikeusministeriön yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta valmistelleessa työryhmässä vähemmistöön jääneet edustajat kirjoittivat pykäläformulaation esteettömyyden laiminlyönnin kirjaamisesta yhdenvertaisuuslain mukaiseksi syrjinnäksi. Kansallisessa laissa on tällä hetkellä aukko esteettömyyden laiminlyönnistä nimenomaisena syrjintänä YK:n vammaisyleissopimuksen edellyttämällä tavalla. Yhdenvertaisuusvaltuutettu Rainer Hiltunen on asettunut julkisesti tukemaan kansalaisaloitetta, jossa esitetään esteettömyyden laiminlyöntiä osaksi yhdenvertaisuuslain syrjintää ja rikoslain syrjintätunnusmerkistöä. Invalidiliitto on jo pidempään nostanut esiin eri lausunnoissaan ja hallitusohjelmatavoitteeksi esteettömyyden loukkaamisen sanktioimista. Invalidiliitto katsoo, että esteettömyyden laiminlyönti tulee kirjata yhdenvertaisuuslakiin syrjinnäksi ja rikoslakiin omaksi rikosperusteiseksi syrjinnän tunnusmerkistöksi.

Linkki kansalaisaloitteeseen: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/16301>

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallan lisäys lakiin: hyvitys velvoittavaksi

Yhdenvertaisuuslain kokonaisuudistus vuodelta 2015 ja sen jälkeinen osittaisuudistus on merkinnyt vammaisten henkilöiden matalan kynnyksen oikeussuojan saatavuutta, koska yhdenvertaisuuselimet yhdenvertaisuusvaltuutettu ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ovat osoittautuneet asiantunteviksi toimijoiksi arvioitaessa vammaisuuteen kohdistuvaa valitettavan yleistä ja moninaista syrjintää Suomessa. Valtaosa syrjintäilmoituksista yhdenvertaisuusvaltuutetulle on vamman perusteella tehtyjä ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa käsitellään runsaasti syrjintätapauksia liittyen kohtuullisiin mukautuksiin vammaisille henkilöille. Nämä ovat myös maksuttomia toimieliimiä. Yleisessä tuomioistuimessa on vammaisten ihmisten kannalta korkea kynnys hyvityskanteen nostamiseen juuri edellä mainitun kuluriskin vuoksi. Invalidiliitto katsoo, että yhdenvertaisuuslain soveltaminen tapahtuu kustannustehokkaimmin juuri yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa, josta on muutoksenhakumahdollisuus hallintotuomioistuimeen.

YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 13 painottaa vammaisille henkilöille tehokasta oikeussuojan saavutettavuutta. Myös YK:n vammaiskomitea on todennut Suomelle antamissaan suosituksissa YK:n vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa koskevaan valtion määräaikaissäraporttiin liittyen, että ”komitea panee huolestuneena merkille, että syrjinnän kohteeksi joutuneille suoritettavia hyvityksiä koskevat yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan suositukset eivät ole oikeudellisesti sitovia.” (CRPD/C/FIN/CO/1, art. 5)

Invalidiliitto katsoo, että tarvitaan selkeä lakimuutos, jossa lisätään yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan mahdollisuus antaa velvoittavia hyvityspäätöksiä pelkkien nykyisten suositusten sijaan. Käytännössä kaikki hyvityssuosituksen saaneet toimijat eivät maksa niitä ja osa on tehnyt linjauksen ennakkoon, että maksavat hyvityksen vain, kun yleinen tuomioistuin on antanut oikeudellisesti velvoittavan tuomionsa. Suositusluonteinen hyvitys ei siten takaa tehokasta oikeussuojan saatavuutta, vaikka itse lautakunnan kieltopäätökseen syrjinnästä ei edes haettaisi muutosta. Tämä lisää eri toimijoiden yleistä passiivisuutta puuttua syrjintään ja muuttaa kurssiaan oma-aloitteisesti.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivallan lisäys lakiin: työelämän syrjintätapaukset

Invalidiliitto katsoo, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaa tulee laajentaa työelämän kysymyksiin, koska yhdenvertaisuusvaltuutetulla on toimivalta puuttua yksittäisiin työelämän syrjintäkysymyksiin ja näin ollen valtuutettu voisi tehokkaasti viedä asian lautakunnan ratkaistavaksi, kuten muun elämän syrjintäkysymyksiä. Useissa selvityksissä on todettu, että vammaiset henkilöt kokevat syrjintää työelämässä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivalta jää puutteelliseksi, jos syrjintätapauksia ei ole mahdollista viedä lautakunnan käsittelyyn.

Invalidiliiton mielestä lautakunnan istuntojen kokoonpanot työelämän syrjintäkysymyksissä ratkaistaisiin siten, että työmarkkinaosapuolten edustajia

olisi kutsuttu mukaan juuri työelämän kysymyksissä. Muutenkin hallitusesitysluonnoksesta käy ilmi, että lautakunnan aiempaa itsenäisempää roolia puheenjohtajan ja jäsenten nimityskysymyksissä aiotaan vahventaa, joten tähän lautakunnan toimivallan muutoskysymykseen voidaan hyvissä ajoin varautua.

Helsingissä 27.2.2026

Invalidiliitto ry

Janne Juvakka

Laura Andersson

toimitusjohtaja

johtaja, yhteiskunnallinen vaikuttaminen

Gustafsson Henrik

Invalidiliitto ry - Yhteiskunnallisen vaikuttamisen toimintalinja